

Materna, Pavel

[Thiel, Christian. Sense and reference in Frege's logic]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. B, Řada filozofická.
1969, vol. 18, iss. B16, pp. 110-111

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/106727>

Access Date: 24. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

V závěrečné kapitole autor předkládá svůj příspěvek k řešení problematiky determinismu a pravděpodobnosti. Vycházejí z uznání objektivní existence nahodilosti a z kritiky všeobecné platnosti mechanistického determinismu, dospívá k pravděpodobnostní koncepci determinismu. Ta záleží v tom, že vztah mezi stavy systémů nepovažujeme za jednoznačně určený, ale za pravděpodobnostní. Jednoznačný vztah determinace (a úplné příčinné určenosti) pak vystupuje jako zvláštní případ určenosti, kdy pravděpodobnost je rovna 0 nebo 1. Pojem pravděpodobnost si zde ovšem vynucuje objektivní interpretaci. Autor ji spatřuje ve sblížení s kategorií možnosti a pravděpodobnost považuje za míru realizace možnosti vzhledem k dané skutečnosti. Snaží se vymezit vztah mezi touto objektivní pravděpodobností a relativní četností. Přirovnává jej ke vztahu mezi skutečnou a naměřenou hodnotou fyzikální veličiny. Dále se vrací ke koncepcím pravděpodobnosti, o nichž pojednal v předchozích kapitolách, a snad až s přílišnou showíavostí posuzuje jejich oprávněnost a vědeckou hodnotu. Myslím, že na tomto místě chybí větší zdůraznění nutnosti nespřesňovat různé významy pojmu pravděpodobnost a důsledně rozlišovat zejména mezi pravděpodobností v rovině ontologické a v rovině gnoseologické. V této kapitole se autor též soustavněji vyjádřil k otázce statistických zákonů ve vědě. Kritizuje mechanistické řešení vztahu dynamických a statistických zákonů, z něhož se vyvozovala mj. vědecká méněhodnotnost statických zákonů, ale ve své kladné snaze vyrovnat se se zkrslým pojetím dynamických a statistických zákonů se nevyhnul zjednodušování, které vytýká mechanickým materialistům. Rozhodně neplatí obecně, že by pravděpodobnostní zákony byly „dalším stupněm v poznání objektivní reality“, ani nelze souhlasit s tím, že by v budoucnu snad pravděpodobnostní forma vyjádření zákonitosti měla nahradit dynamický zákon formulovaný tak, aby umožňoval v daných podmínkách jednoznačné předvídaní určitého jevu. Je třeba myslím rozlišovat mezi statistickými zákony, jejichž pravděpodobnostní formulace je dána nedostatečným - poznáním (zde věda bude vždy směřovat k vyjádření jednoznačnému), mezi záměrnou aplikací zákona na jeho projev v přirozených podmínkách — tedy lze statistické vyjádření hodnotit v duchu I. Kucháry jako hlubší pohled na vztahy objektivní reality —, a mezi zákony, které prostě nelze vyjádřit jinak než statisticky. Týkají se zpravidla jevů hromadného charakteru a pojem pravděpodobnost se vztahuje k rovině ontologické.

Řešení problematiky determinismu a pravděpodobnosti, které předkládá I. Kuchár ve své monografii a zejména v této poslední kapitole, není jediné, s nímž se můžeme v pracích autorů vycházejících z marxistických pozic setkat. I. Kuchár také příležitostně tyto různé názory marxistů uvádí, polemizuje s nimi, ukazuje jejich poplatnost mechanistickým tendencím, aniž by šel kritickým pohledem na své vlastní názory — a to je velmi sympatické. Proto si myslím, že název čtvrté kapitoly „Marxistický determinismus a pravděpodobnost“, kde se obrátí zejména svou objektivní koncepcí pravděpodobnosti a pravděpodobnostním determinismem, není právě výstižný. Ostatně, velká nejednotnost v materialistických řešeních této složité problematiky ukazuje mimo jiné na nízký stupeň její teoretické zvládnutosti, a proto nelze než ještě jednou vyslovit uzaňání I. Kuchárovi za podnětnou a záslušnou práci.

Bohumila Vlachová

Christian Thiel: *Sense and Reference in Frege's Logic*. D. Reidel PC, 1968, translation from the German („Sinn und Bedeutung in der Logik G. Freges“, Meisenheim am Glan 1965); IX + 172 pp. English Summary.

This is a very interesting and original analysis of Fregean semantics. The book is divided into two parts: the first of them contains (Chapter I—IV) an analysis of the first stage of Frege's doctrine — up to the paper “Über Sinn und Bedeutung” — and pays attention mainly to the problems of the relations between number and concept, of the hierarchization of functions and of the very nature of “Wertverlauf”. The second part (Chapter V—VIII) analyzes the Fregean distinction *sense vs. reference* as it appears in the famous article “Über Sinn u. Bedeutung”, deals with some critical attitudes towards the Fregean semantics as expressed by Russell and more recently by the German philosopher Bierich and tries to solve the problems a) how to interpret the Fregean conception of synonymy (Chapter VII — “Synonymy and sentential context”) and b) how to conceive the relation between ontology and semantics in the Fregean system (Chapter VIII — “The contamination of ontics and semantics”). Just the two last chapters are the most interesting and original ones. The author shows (Ch. VII) that the “contextualist” interpretation of Frege is not adequate and that it does not respect e.g. the difference between the natural and the artificial languages. The author's arguments are confronted with the more recent attempts to solve the problem of adequate explication of “sense” and “synonymy” (Carnap). Very convincing is also the author's point of view (Ch. VIII)

according to which Frege „illegitimately combines two different problems“, viz. the problem of ontological categories such as „subjective-real“, „objective-non-real“, „objective-real“, and the problem of semantic categories „sign“, „sense“, „reference“.

The bibliography contains 148 titles.

Errata, confusions:

- p. IX: „Begründung, etc.“ = No. 61“ should be instead of „... = No. 43“;
- p. 94¹⁸: „The reference“ should be instead of „The sense“;
- p. 112: The reviewer does not understand what difference the author recognizes between rules and meta-logical laws;
- p. 128¹⁹: „the same for synonymity of proper names“ apparently should be instead of „the same for proper names“.

Pavel Materna

Logik und Logikkalkül. Hsg. M. Käsbauer, Fr. v. Kutschera. K. Alber Verlag, Freiburg/München 1962. (Prof. Dr. W. Britzelmayr zum 70. Geburtstag gewidmet.) 249 S.

Es gibt in diesem interessanten Buch kein vereinigendes „Zentralthema“. Außer dem schönen, jedoch „außerlogischen“ Artikel „Über Jugend und Alter“ von *Heinrich Scholz* finden wir hier spezielle Studien aus dem Gebiet der logischen Kalküle (E. W. Beth: Umformung einer abgeschlossenen deduktiven oder semantischen Tafel in eine natürliche Ableitung auf Grund der derivativen bzw. klassischen Implikationslogik; Fr. v. Kutschera: Zum Deduktionsbegriff der klassischen Prädikatenlogik erster Stufe; M. Käsbauer: Logisches System mit Prädikatquantoren), ferner Studien aus dem Gebiet der logischen Semantik (H. Behmann: Drei Aporien der Identität, A. Wilhelmy: Bemerkungen zur Semantik quantifizierter mehrwertiger logistischen Systeme) und sogar der deskriptiven Semantik (E. Koschmieder: Heteromorphe Zuordnung von Zeichen und Funktion in der Sprache; R. Freundlich: Über die logische semantische Struktur implikativer Begriffe der natürlichen Sprache), je zwei Studien aus dem Gebiet der Grundlagenforschung (W. Stegmüller: Eine Axiomatisierung der Mengenlehre, beruhend auf den Systemen von Bernays und Quine; K. Schütte: Logische Abgrenzungen des Transfiniten) und der Theorie der aufzählbaren Funktionen (E. M. Fels: Kaluzhnin Graphs and Yvanov Writs — englisch; W. Hoering: Absolut unentscheidbare Sätze der Mathematik) und je eine Studie aus dem Gebiet der Rechtslogik (U. Klug: Bemerkungen zur logischen Analyse einiger rechtstheoretischen Begriffe und Behauptungen), der Fragenlogik (G. Stahl: Fragenfolgen) und der Geschichte der zeitgenössischen Logik (H.-D. Sluga: Frege und die Typentheorie).

Es ist undenkbar hier einzelne Artikel zu rezensieren — das würde eigentlich heißen vierzehn selbständige Rezensionen zu schreiben. Anregungsvoll, wie diese Artikel sind, können sie zum guten Nutzen einzelnen Spezialisten werden. Schade, daß es nicht zu jedem (wenngleich fast zu jedem) Artikel ein Literaturverzeichnis gibt.

Pavel Materna

Jana Novozámská: G. Santayana a americká filosofie; Academia, Praha 1968, 200 stran.

První ze čtyř kapitol monografie J. Novozámské má název „Santayana a ‚zlatý věk‘ americké filosofie“. Santayana zařazuje autorka do klasického údobí vývoje americké filosofie jakožto etapy následující po období předklasickém a staví jej do téže řady s Peircem, Jamesem, Roycem, Deweyem a Whiteheadem. Autorka si též všíká soudobých tendencí v americké filosofii — novopozitivisticky a realisticky laděných směrů i amerického existencialismu. V závěrečném oddílu první kapitoly, nazvaném „Klasické a moderní u Santayany“, konstatuje mj., že Santayana je sice klasikem americké filosofie, avšak moderními prvky, existenciálním zabarvením svého myšlení překračuje rámec filosofické klasiky a zasahuje až do dnešního vývoje filosofie v USA (str. 31–32).

V druhé kapitole „Život a dílo“ ukazuje Novozámská, že základním rysem Santayanovy filosofie je osobitá rozpornost, oscilace mezi katolicismem a naturalistickou, materialistickou a idealistickou orientací, spojení přísně vědecky zaměřené analýzy filosofických kategorií s poetickou imaginací, odřikání se světa s reformátorskou tendencí, aristokratického pohledu na moderní kulturu a civilizaci se svérázným humanismem, jako jedním z hlavních prvků jeho díla (str. 37 až 38). K této vnitřní rozpornosti a paradoxnosti Santayanova myšlení patří dále také například dvě rozdílné koncepce v etice — na jedné straně pojetí světské, naturalistické a lidské, na druhé straně pojetí nesvětské, asketické, navazující na myšlení staré Indie (str. 38).

V druhém paragrafu téže kapitoly se pojednává o Santayanově životě v USA a v Evropě, o jeho vztahu k Americe a Evropě a vlivu Ameriky i Evropy na jeho dílo; vedle životopisných